

Ozhevan, MA 2011, 'Osnovni napryami zovnishnih informatsiyno-manipulyativnih vpliviv na suspilni transformatsiyi v Ukraini: zasobi protidiyi' ['Main types of external information and manipulative influences on social transformation in Ukraine countermeasures'], *Strategichni prioriteti*, № 3, pp. 118–126.

Panarin, IN 2000, 'Informatsionnaya voyna i Rossiya' ['Information warfare and Russia'], Moscow

Pocheptsov, GG 2000, 'Informatsionnye voyni' ['Information warfare'], Kiev

President of Russian Federation (1993) 'Voprosy formirovaniya edinogo informatsionno-pravovogo prostranstva Sodruzhestva Nezavisimyyih Gosudarstv 1993' ['Questions of creation of a single information-legal space of the Commonwealth of Independent States']. (Decree of the President of Russian Federation) Moscow, viewed 30 January 2013, <http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_65349.html>

President of Russian Federation (2000) 'Doktrina informatsionnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii 2000' ['Information Security Doctrine of the Russian Federation']. (Decree of the President of Russian Federation) Moscow, viewed 30 January 2013, <<http://www.scrf.gov.ru/documents/5.html>>

Rudenko, MM 2003, 'Vpliv mizhnarodnogo terorizmu na transformatsiyu informatsiynoyi politiki Rosiyskoyi Federatsiyi' ['Impact of international terrorism on the transformation of information policy'], *Visnik Kiyivskogo natsionalnogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Mizhnarodni vidnosini»*, Vol. 25–28, pp. 262–264.

Varivoda, YaO 1999, 'Informatsiynye zabezpechennya interesiv finansovo-promislovih grup Rosiyi' ['Information interests of financial-industrial groups in Russia'], *Aktualni problemi mizhnarodnih vidnosin: Zbirnik naukovih prats*, Vol. 15, pp. 199–204.

Zernetska, O, Zernetskiy, P 2004, 'Politichniy diskurs: komunikativni strategiyi informatsiynoyi dobi' ['Political discourse: communicative strategies of the information age'], *Visnik Lvivskogo universitetu: Seriya zhurnalistiki*, Vol. 25, pp. 90–96

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

УДК 322(437.6)+348

М. М. Палінчак

ВЗАЄМИНИ ДЕРЖАВИ І ЦЕРКВИ У СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Проаналізовано складну історію католицької та греко-католицької церкви на словацьких землях та зміни, що відбулися після «оксамитової» революції та прийняття конституції. Утверджено думку стосовно доречності зважати на центрально-європейську практику становлення і розвитку взаємин між державою та релігійними об'єднаннями. Розкрито окремі підходи до розв'язання значимих проблем, котрі виникають у стосунках між державою і конфесіями у Словацькій Республіці.

Ключові слова: Словаччина, католицька церква, греко-католицька церква, державно-церковні відносини.

Поза сумнівом, найбільш трагічним періодом в історії церкви на словацькій землі був комуністичний (1945–1989 рр.). Католицька і греко-католицька церкви Словаччини в 1949 р. опинилися під повним контролем з боку держави. Через рік було ліквідовано чоловічі монастирі, а монахів інтерновано до «таборів примусової праці». Невдовзі були закриті й жіночі монастирі. Комуністичний режим намагався організувати проти церкви гучні політичні процеси над біскупами Я. Войташаком та М. Бузалком. Я. Войташака було засуджено на 24 роки ув'язнення, а М. Бузалка – на довічне ув'язнення. Процес над грецько-католицьким єпископом П. Гойдичем, котрого засудили на довічне ув'язнення, був тісно пов'язаний із ліквідацією за наказом Кремля греко-католицької церкви у Словаччині. Власником усіх її храмів і майна стала православна церква, а греко-католиків наvertsали на православну віру московського зразка (Kaplan 1993; Pešek 2003, Barnovský; Čikeš 2010; Kováč 1998) [10; 14; 7; 11].

У квітні 1950 р. було проведено так званий Пряшівський собор, який *де факто* призвів до знищення греко-католицької церкви на кілька десятиліть. «Собор» прийняв акт про повернення греко-католиків у лоно римо-католицької церкви, санкціонований ЦК компартії Словаччини на основі резолюції від 7 січня 1950 р. Намагання єпископа В. Хопка реабілітували і відновили діяльність забороненої греко-католицької церкви. Проте урядова постанова № 70 від 13 червня 1968 р., підписана головою уряду Чехословаччини Г. Гусаком, знову заборонила її діяльність (Mogavčíková & Sírág 1998, pp. 124–139) [13, с. 124–139]. Щоправда нелегальна діяльність церкви переслідувалася органами державної безпеки (Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami Slovenská republika 250/2002, pp. 100–105) [18, с. 100–105] та спеціально створеним Словацьким церковним

урядом (частиною Державного комітету у справах церкви – ДКСЦ)

Лише після листопада 1989 р., коли відбулася «оксамитова» революція, зміни у безправному становищі церков і домінації стали частиною суспільно-політичних зрушень. Церкви знову здобули незалежність, і водночас перед ними відкрилися великі можливості для зміцнення їхнього становища у словацькому суспільстві. Після мирного розподілу Чеської та Словацької Федеративної Республіки на дві незалежні держави 1 січня 1993 р. на політичній карті світу постала Словацька Республіка. З того часу права і свободи людини і громадянина, їх призначення, захист і гарантії утверджуються в ній як основний і визначальний критерій правового характеру законодавства і практики його застосування. За кожною особою визнається певний комплекс природних невід'ємних прав, які зумовлюються самим фактом існування людини й мають розглядатися як гарантія її гідності.

Згідно зі статтею 11 Конституції Словацької Республіки, прийнятій у 1992 р., «міжнародні документи з питань прав і свобод людини, ратифіковані Словацькою Республікою та обнародовані згідно з вимогами закону, мають пріоритет перед національними законами за умови, що міжнародні договори та угоди гарантують вищий рівень конституційних прав і свобод» (Konstitucija Slovac'koj Respubliki 1996, p. 446) [3, с. 446].

У Конституції зазначено, що всі люди є вільними й рівними в гідності та правах, а основні права і свободи – невід'ємні, невідчужувані та непорушні на території держави. Вони гарантуються кожній особі незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, віросповідання та релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, національності чи етнічної належності, майнового, сімейного чи іншого стану. Ніхто не може бути позбавлений своїх законних прав,

зазнавати дискримінації чи мати привілеї. Основним правам та свободам людини в Конституції Словаччини відведено II частину. Комплекс закріплених у ній прав, свобод та обов'язків являє собою певну систему, складовими якої є особисті, громадянські, політичні, соціальні, економічні права, права національних меншин та етнічних груп, культурні та релігійні права. Система цих конституційних норм визначає статус людини і громадянина у Словацькій Республіці.

Основні конституційні положення відповідають змісту статті 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статті 9 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини. Відповідно до Конституції Словаччини (стаття 24), церкви та релігійні громади ведуть свої власні справи. Кожному гарантується свобода думки, совісті, релігії та віросповідання. Тобто це право гарантується державою не лише власним громадянам, а й усім особам, які перебувають на території Словаччини. Вказана свобода втілює в собі як право змінювати релігію чи віросповідання або не визнавати їх, так і право на публічне висловлення своєї думки. Власне, до змісту цієї норми закладено і право на вільне вираження свого релігійного переконання або віри одноособово або разом з іншими, приватно чи публічно, шляхом відправлення релігійної служби, здійснення обрядів та ритуалів. Прояви релігійної свободи можуть стати об'єктом обмеження і заборони лише в тих випадках, якщо вони завдають шкоди основам суспільного порядку, здоров'я, моралі чи свободам інших громадян у демократичному суспільстві (стаття 24.4). Особливо слід наголосити на тому, що жодна церква в країні не має статусу державної церкви з якими-небудь привілеями. Основний документ проголошує Словацьку Республіку державою, нейтральною щодо ставлення до будь-якої релігії чи ідеології (Konstitucija Slovac'кої Respubliki 1996, p. 446) [3, с. 446].

Крім Конституції, у досліджуваній період було прийнято 15 нормативно-правових актів, що регулюють різні сфери державно-церковних відносин у республіці. Всі вони спрямовані на подолання рецидивів політики колишнього комуністичного режиму щодо релігії та церкви. Припинили свою антицерковну атеїстичну діяльність Державний комітет у справах церкви та Словацький церковний комітет, що знайшло позитивний відгук у церковних і світських колах.

Словацька Республіка була однією з перших країн на теренах колишнього соціалістичного табору, котра послідовно вирішувала проблеми церковної власності. На основі положень Закону № 282/1993 з. з. про пом'якшення несправедливих рішень колишньої влади було встановлено шляхи й умови часткової реституції майна церков і релігійних громад (Moravchikova 2009, p. 514) [6, с. 514].

У жовтні 1994 р. на території Словаччини проведено першу канонізацію: святым було проголошено великоморавського князя Ростислава, в роки правління якого слов'янська мова стала мовою святої Літургії. В листопаді 2001 р. у Римі як перший словацький святий був беатифікований українець – греко-католицький єпископ П. Гойдич (Kriľ 2008, pp.184–185) [4, с. 184–185].

Напруженість викликала у словаків канонізація 2 липня 1995 р. трьох священників, убитих у 1619 р. кальвіністами. Ця країна, що лежить між Східною та Західною Європою, між латинським та візантійським обрядами, є також ареною конфлікту між православною

та греко-католицькою церквами. Владика Миколай, православний єпископ Словаччини, бойкотував міжконфесійну зустріч, що відбулася 1 липня 1995 р. під час візиту папи Римського до Братислави (Villem 2006, p. 84) [1, с. 84].

Показово, що Словацька держава фінансує діяльність церков, у тому числі оплачує працю священників. При цьому держава виходить із того, що духовні потреби населення забезпечують різні інституції, які повністю або частково повинні фінансуватися з державного бюджету (Člens'kij 1997, p. 8) [2, с. 8]. За рахунок коштів державного бюджету частково відшкодовуються витрати на функціонування єпископських адміністрацій, центральних органів церков та релігійних громад. З державного бюджету надається допомога і благодійній католицькій організації «Caritas», що йде на утримання харитативних будинків, які знаходяться під її патронатом. Хоча основним джерелом існування цієї організації є власні джерела та пожертвування прихожан, дотації та гранти для реалізації проектів соціальної та харитативної діяльності надаються з фондів Міністерства праці, соціальної політики та сім'ї Словацької Республіки. В період 1992–1997 рр. держава виділила 700 млн. словацьких крон для будівництва та ремонту сакральних об'єктів, які є власністю церков і чернечих орденів. Церкви мають право отримувати фінансову допомогу на реконструкцію унікальних сакральних об'єктів та збереження культурної спадщини від державного фонду культури «Pro slovakia». З цього джерела фінансування церква в період 1992–1997 рр. отримала 135 млн. словацьких крон (Moravčiková & Čipár 2001) [12].

Політичним міжнародним документом високого рівня стала угода між Словацькою Республікою і Святим Престолом (2000 р.). На її змісті та передісторії прийняття зупинимося докладніше.

Спільна комісія з питань підготовки договору між Ватиканом та Словацькою Республікою активно почала працювати з 19 червня 1997 р. (Čikes 2002, p. 180) [8, с. 180]. Про серйозний рівень роботи свідчить її якісний склад: міністр закордонних справ, міністр фінансів, міністр культури, міністр праці, міністр юстиції, апостольський нунцій у Словацькій Республіці Я. Корець, кардинал Р. Балаж, голова конференції католицьких священників В. Філо та інші (Smid 2000a, p. 113) [15, с. 113]. Одними з найбільш дискусійних питань роботи комісії були питання фінансового забезпечення та автономії церкви. В липні 1997 р. Словацьку Республіку відвідав міністр закордонних справ Ватикану архієпископ Тауран. Представник Ватикану спільно зі словацькими єпископами поставив питання про розширення фінансування римо-католицької церкви. Уряд запропонував ввести церковний податок, подібний до податку в Німеччині. Церква, між тим, виявила бажання зберегти статус-кво: щорічні пожертвування відповідно з поточними потребами. Уряд Словаччини порушив питання про порядок призначення єпископів. Згідно з угодою *Modus Vivendi* від 1927 р., яку уклав із Ватиканом уряд першої Чехословацької республіки, кандидатури єпископів погоджуються з владою. Однак у 1990 р. Ватикан призначив нових єпископів без такого узгодження. Урядова делегація акцентувала увагу Ватикану на надмірному втручанні єпископів у політику. Це пояснюється тим, що єпископи на той час вже не підтримували уряд В. Мечіара через надмірний контроль засобів масової інформації, фізичне й моральне залякування політичних опонентів. Як бачимо, під

час підготовки проекту договору між Ватиканом та Словацькою Республікою виникли серйозні ускладнення. Відповідальні працівники Міністерства закордонних справ та Міністерства освіти Словаччини були дуже занепокоєні несприйняттям проекту громадськістю. Народне обговорення не відбулося через те, що в дипломатичній практиці не прийнято готувати документи, які торкаються Святого Престолу, за участю народу – за словами віце-президента Національної ради Словацької Республіки А. Гуски, просто тому, що «Ватикан не має наміру брати до уваги думки, висловлені під час публічного обговорення».

Міжнародний договір, який у цілому регулює відносини між Словаччиною та Святим Престолом, був підписаний 24 листопада 2000 р. і набрав чинності після обміну документами про ратифікацію у Ватикані 18 грудня 2000 р. Договір офіційно надає право Ватикану через його субструктуру, католицьку церкву, брати участь у міжнародних справах Словацької Республіки, забезпечувати переваги і привілеї для католицької церкви через повернення церквам нерухомості разом зі значними державними субсидіями і правами. Для Ватикану це була 184 угода; з постсоціалістичних країн подібні угоди раніше підписали Польща, Угорщина, Хорватія, Югославія, Литва, Естонія, Латвія, Казахстан і Чехія (Vasko 1990, р. 114) [17, с. 114]. У цьому зв'язку доречно буде зауважити, що теократична монархія Ватикан, утворена в 1929 р. відповідно до Латеранської угоди, територія якої складає $\frac{1}{4}$ території князівства Монако, з населенням у декілька сотень мешканців, була і залишається найбільш активним суб'єктом міжнародного права *de jure* і *de facto* (Jozefčíakova 2002, р. 156) [9, с. 156].

У Договорі від 2000 р. відображені християнські традиції та історичні переваги католицької церкви. Підкреслено історичні досягнення церкви у збереженні й розвитку словацької нації. Враховано принцип більшості, тобто той факт, що католики складають 63 % від загального складу населення Словаччини. Наголошено на духовних і моральних критеріях, відповідно до яких церква є єдиним гарантом моралі в суспільстві. Зафіксовано положення про те, що основою Договору має бути канонічний закон і соціально-економічне вчення церкви. Така вимога та її застосування надає Договору переважні релігійні особливості з метою впливу на правове регулювання відносин між державою і церквами на користь окремих релігійних конфесій. Це закладає підстави для тиску церков на державну владу та її законодавство в дусі католицької доктрини, яка має переважно зобов'язальний характер. Як здається, виділення і переважання канонічного закону та християнських соціальних учень у Договорі може призвести до змін у законодавстві, послаблення впливу державних законодавчих органів і, врешті-решт, до панування у словацькому суспільстві доктрини католицької церкви.

Церква наділена більш широкою незалежністю від держави, ніж держава від церкви. Зокрема, згідно з пунктом 2 статті 20 Словацька Республіка не втручається і не контролює шляхи отримання та використання церквою фінансових коштів. Єдиним обов'язком держави є фінансова підтримка церкви. Між тим, як будь-які двосторонні угоди, укладені між двома рівними і суверенними державами, договір між Словацькою Республікою і Ватиканом має врегулювати взаємні відносини між двома рівними і суверенними сторонами,

але він не може вирішувати питання, які належать виключно до компетенції Словацької держави: питання власності, фінансові питання й т. д. Спроба застосувати норми канонічного закону у словацькому законодавстві мала б означати, що вищі органи державної влади мають відмовитися принаймні від частини своїх прав і суверенітету.

Стаття 3 Договору стосується територіальної організації та управління католицької церкви, яка отримала виключне право організовувати, змінювати та ліквідувати власні церковні структури – архієпископства, єпископства, єпархії, екзархати та апостольські адміністрації. Свята столиця надає Словацькій Республіці інформацію про організацію, зміну або ліквідацію своїх адміністративних одиниць, кордони яких повинні співпадати з державними кордонами Словаччини.

Суперечать інтересам Словацької Республіки і статті 10 та 11, які стосуються економічного забезпечення католицької церкви та реституції майна. У цьому зв'язку церква вимагає припинення будь-якого державного втручання у справи отримання фінансових коштів і розпорядження ними. Із цього випливає зобов'язання держави змінювати законодавство про оподаткування. Згідно з пунктом 11 Договору, Словацька Республіка визнає виключне право церкви на всю власність, що була набута церквою до цього часу («історична власність»). У Договорі зазначено, що церковне майно було повернуто тільки частково, хоча Словаччина не мала собі рівних серед інших постсоціалістичних країн у темпах та розмірах повернення власності церквам.

Статті 10, 11 Договору стосуються шлюбу; відповідно до них шлюб, взятий згідно з нормами канонічного права, має на території Словацької Республіки таку ж силу, як і цивільний шлюб. Ці питання були попередньо обговорені з експертами в галузі сімейного права і не викликали у них суттєвих заперечень (Vasko 1990, р. 7) [17, с. 7].

Договір гарантує католицьким священикам право служити у збройних силах в якості капеланів. Духовенство в армії отримує плату на рівні офіцерів (в армії чи в поліції) у відповідності зі званням і тривалістю служби. Соціальні привілеї для військовослужбовців поширюються і на капеланів.

Статті 12–13 Договору регулюють питання участі в освітній та виховній діяльності католицької церкви, яка має право засновувати початкові та середні школи, університети. Існує певна аномалія: держава повинна фінансувати викладання релігії в державних школах, а також освітню і виховну систему католицької церкви взагалі, але церква вирішує, хто і які предмети буде викладати. Все це є компенсацією церкви і канонічного права. Невипадково, що питання освіти, шкільної системи й виховання, принципи економічного забезпечення і питання реституції складають сутність Договору. Якщо католицька церква бере на себе роль гаранта і наглядача за суспільною мораллю, за що, між іншим, ця церква й бореться, – тоді вона повинна здійснювати повний контроль над відповідними закладами: контролювати шкільну систему, систему культури, державне законодавство й, нарешті, засоби масової інформації. Але сам факт укладення плюралістичною державою двостороннього міжнародного Договору, який надає преференції тільки одній релігії, порушує принцип нейтралітету стосовно справ суспільного життя і водночас юридичну рівність усіх церков і громадян

незалежно від їхніх переконань. Без сумніву, цей Договір покликаний забезпечити католицькій церкві виняткове становище в суспільстві, яке не може сподобатися іншим церквам, релігійним організаціям і світським гуманістам. Його можна розцінювати як вияв недовіри до істин тих людей, які прийняли деякі інші життєві позиції, недовіри до демократії та свободи – тих цінностей, з якими папській курії важко примиритися. Хоча церква була єдиним флагманом права й моралі, їй важко погодитися з думкою, що тільки в плюралістичному суспільстві, з розмаїттям ідей і цінностей, може бути забезпечене вільне людське існування.

Істотні застереження щодо філософії основного Договору висловлювали не лише словацькі інтелектуали. На думку опонентів, якщо неухильно дотримуватися букви Договору з Ватиканом, у Словацькій Республіці існує небезпека падіння демократії та заміни її конфесійною державою (Smid 2000a, p. 2) [15, с. 2].

Існує переконання, що демократичне суспільство несумісне з наданням певним групам, конфесійним або неконфесійним, привілеїв і переваг. Невід'ємні права людини закликають до скасування впливу церков на діяльність держави та її управління, щоб захистити її нейтральну правову природу. Словацька Республіка, її законодавство і законодавчі органи, а також публічні установи, на наше переконання, мають утримувати свою незалежну, нейтральну позицію; вони не можуть дозволити, щоб будь-яка релігійна конфесія отримала домінуюче становище в суспільстві, в результаті чого вона буде управляти суспільним і громадським життям.

Напругу, яка виникла у словацькому суспільстві у зв'язку з укладенням зазначеного Договору, було значно послаблено після підписання 11 квітня 2002 р. Президентом країни Угоди між Словацькою Республікою та одинадцятьма зареєстрованими церквами і релігійними громадами. Згідно з М. Моравчиковою, ця Угода, хоча й мала іншу природу (внутрішньодержавного, не міжнародного документа), була за змістом майже ідентичною основному Договору між Словацькою Республікою і Святим Престолом (Moravchikova 2009, p. 515) [6, с. 515].

На основі Конституції республіки, визнаних міжнародних принципів релігійної свободи, документів ООН, які декларують свободу віросповідання, сторони дійшли згоди про те, що Словацька Республіка визнає та підтримує зареєстровані церкви та релігійні організації як незалежні та автономні суб'єкти права. Зареєстровані церкви мають право створювати організації зі статусом юридичних осіб. Влада забезпечує охорону їхніх маєтків та свободу їх розвитку. Діяльність цих юридичних осіб не повинна суперечити законодавству країни. Відповідно до пункту 4 Угоди, зареєстровані церкви та релігійні союзи мають право укладати та підтримувати контакти зі своїми партнерськими релігійними організаціями та міжнародними організаціями, бути членами цих організацій і брати участь в їхній роботі. Вони мають право отримувати матеріальну і фінансову допомогу із-за кордону, якщо цю допомогу не буде використано всупереч правовим нормам та інтересам республіки. Зареєстровані церкви та релігійні організації мають виключне право на виконання своїх церковних функцій відповідно до своїх внутрішніх приписів. Укладення шлюбу здійснюється згідно з внутрішніми приписами церков та релігійних організацій, які прирівнюються до норм шлюбно-сімейного законодавства. При цьому встановлюється єдиний порядок записів для всіх

форм реєстрації. Розлучення здійснюється тільки в цивільному порядку. Церква та Словацька держава будуть співпрацювати в питаннях охорони шлюбу та сім'ї (Jozefčiaková 2002, p. 2) [9, с. 2].

Важливе значення для покращення державно-конфесійних взаємин мала також тристороння угода між урядом Словаччини, греко-католицькою церквою і православною церквою. Суперечливі питання власності в інтересах обох церков були унормовані відповідним договором між греко-католицькою та православною церквами від 20 грудня 2000 р.

У країні дозволено діяльність двох релігій (християнської та іудейської) та 14 християнських конфесій: римо-католицької, старокатолицької, греко-католицької, православної, чехословацької гуситської, реформатської, апостольської, віри євангельської, адвентистів сьомого дня, братської, християнського зібрання, сілезької євангелічної церкви аугсбурзького сповідання, євангельської методичної, свідків Єгови. Найбільше є римо-католиків (60,3 %), протестантів (7,9 %), греко-католиків (3,4 %), православних (0,7 %); атеїстів нараховується 9,7 % (Křil' 2005, p. 58) [5, с. 58].

Умовою реєстрації релігійної громади є кількісний ценз: необхідно щонайменше 20 тис. прихильників – громадян країни або постійних мешканців. Лише офіційно зареєстровані спільноти мають право на отримання фінансових субсидій з боку держави.

Отже, можемо підсумувати, що аналіз словацької релігійно-суспільної ситуації засвідчує, що в основних характеристиках усього населення протягом останніх років відбулися істотні зміни. Число людей, які повідомили про свою належність до тієї чи іншої конфесії, зросло з 72,8 % у 1991 р. до 84,1 % у 2001 р., тобто на 11,3 %. В абсолютних показниках чисельність віруючих збільшилася з 3840949 до 4521549, тобто на 680,6 тис. осіб. Якщо 4,5 млн. осіб із 5379445 (число всіх жителів країни) заявляють про свою належність до тієї чи іншої церкви або релігійної спільноти, то це є свідченням того факту, що релігія не тільки зберегла свої позиції у словацькому суспільстві, а й посилила свій вплив і присутність на політичній арені. На підтвердження цієї тези наведемо ще кілька статистичних даних. Рівень довіри до церкви у Словаччині досить високий – повністю їй довіряють 22 %, великою мірою – 27 % жителів. Третина опитаних відвідує церкву щотижня (вищий показник лише в Польщі), 9 % – не рідше ніж раз на місяць.

Бібліографічні посилання

1. Віллем Ж.-П. Європа та релігії. Ставки ХХІ століття / Ж.-П. Віллем. – К. : Дух і літера, 2006. – 331 с.
2. Єленський В. Є. Релігія і релігійність у посткомуністичній Європі. Цифри і факти без коментарів / В. Є. Єленський // Людина і світ. – 1997. – Листопад-грудень. – С. 2–11.
3. Конституція Словацької Республіки // Конституції нових держав Європи та Азії / упор. С. Головатий. – К. : Українська Правнича Фундація, вид-во «Право», 1996. – С. 446.
4. Кріль М. М. Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : навчальний посібник / М. М. Кріль. – К. : Знання, 2008. – 284 с.
5. Кріль М. М. Словацька Республіка: 1993–2005 / М. М. Кріль // Педагогічна думка. – 2005. – № 4.
6. Моравчикова М. Государство и церковь в Словакии / М. Моравчикова // Государства и религии в Европейском Союзе (опыт государственно-конфессиональных отношений) / под ред. Г. Роберса. – М. : Институт Европы РАН, ТЦ Юнеско, 2009. – 720 с.

7. Čikeš R. Vztahy štátu a cirkvi na Slovensku / R. Čikeš. – Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2010.
8. Čikes R. Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami / R. Čikeš. // Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2001. – Bratislava, 2002. – S. 180.
9. Jozefčiakova S. Svata stolica, zmluvny partner Slovenskej republiky / S. Jozefčiakova // Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2001. – Bratislava, 2002. – S. 156.
10. Kaplan K. Stát a cirkev v Československu v letech 1948-1953 / K. Kaplan. – Brno : Doplněk, 1993.
11. Kováč D. Dejiny Slovenska / D. Kováč. – Praha : Lidové noviny, 1998. – 401 s.
12. Moravčíková M. Cisárovi Cisárovo. Ekonomické zabezpečenie cirkvi a náboženských spoločností / M. Moravčíková, M. Cipár. – Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2001. – 277 s.
13. Moravčíková M. Religiozita na Slovensku / M. Moravčíková, M. Cipár // Ročenka ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 1997. – Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 1998. – S. 124-139.
14. Pešek J. Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948–1953 / J. Pešek, M. Barnovský. – Bratislava : VEDA, 1997; Pravda. – 2003. – 22 apríla. – S. 2.
15. Smid M. Priprava Základnej zmluvi medzi Slovenskou republikou a Svatou stolicou v roku 1999 / M. Smid // Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 1999. – Bratislava, 2000. – S. 113.
16. Smid M. Základna zmluva medzi Slovenskou republikou a Svatou stolicou: koncepcia a komentár / M. Smid. – Bratislava, 2000. – S. 7.
17. Vasko V. Neumlcena kronika kalické cirkve v Československu po druhe svetove valce / V. Vasko. – Praha, 1990. – S. 100–105.
18. Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami Slovenská republika 250/2002 Z.z. // Pravda. – 2002. – 12 apríla. – S. 2.

Палинчак Н. М. Взаимоотношения государства и церкви в Словацкой Республике

Проанализирована сложная история католической и греко-католической церкви в словацких землях и изменения, произошедшие после «бархатной» революции и принятия конституции. Утверждено мнение относительно уместности учитывать центрально-европейскую практику становления и развития взаимоотношений между государством и религиозными объединениями. Раскрыты отдельные подходы к решению значимых проблем, возникающих в отношениях между государством и конфессиями в Словацкой Республике.

Ключевые слова: Словакия, католическая церковь, греко-католическая церковь, государственно-церковные отношения.

Palinchak M. M. Relations between state and church in Slovak republic

Analysis of the complex history of the Catholic and Greek Catholic Church in Slovakia and the changes that occurred after the Velvet Revolution and the adoption of the constitution. Alleged opinion regarding the appropriateness of considering the Central European practice establishment and development of relations between the state and religious groups. Uncover some approaches to solving important problems that arise in the relationship between the state and religions in the Slovak Republic.

Undoubtedly, the most tragic period in the history of the church on earth was the Slovak Communist (1945-1989) Only after November 1989, when there was Velvet Revolution, changes in the suppression of churches become a part of social and political changes. Church regained independence again, while a great opportunities to strengthen their position in the Slovak society in front of them opened up.

There is a belief that a democratic society is incompatible with the provision of certain groups, denominational or non-

denominational, privileges and benefits. Inherent Human Rights calling for the abolition of church influence on the activities of the state and its administration to defend its neutral legal nature. Slovak Republic, its laws and legislative bodies and public institutions, in our opinion, should retain its independent, neutral, and they can not allow any religious denomination to acquire a dominant position in society, causing it to operate public and social life.

Based on the constitution of the republic of internationally recognized principles of religious freedom, UN documents, declaring freedom of religion, the parties agreed that the Slovak Republic recognizes and supports registered churches and religious organizations as independent and autonomous entities. Registered churches have the right to form organizations with the status of legal persons. The government provides protection of their estates and liberty of their development. The activities of these entities must not contradict the legislation of the country.

Keywords: Slovakia, the Catholic Church, the Greek Catholic Church, church-state relations.

References

- Elens'kij, V 1997, 'Religija i religijnost' u postkomunistichnij Yevropi. Cifri i fakti bez komentariv' ['Religion and religiosity in post-communist Europe. Facts and figures without comment'], *Ljudina i svit*, pp. 2–11.
- Kril', MM 2008, 'Istorija krajin Central'no-Shidnoji Evropi (kinec' XX st. – pochatok XXI st.): Navchal'nij posibnik' ['History of East Central Europe (the end of the XX-th century – The beginning of XXI centuries) Textbook'], Znannja publ, Kyiv.
- Kril', MM 2005, 'Slovac'ka Respublika: 1993-2005' ['Slovak Republic: 1993-2005'], *Pedagogichna dumka*, № 4, pp. 58–66.
- 'Konstitucija Slovac'koji Respubliki' ['The Constitution of the Slovak Republic'], 1996, *Konstitucii novih derzhav Evropi ta Azii. Uporjadnik S. Golovatifj* [in edition S. Golovatifj, constitution of new states in Europe and Asia], Ukraïns'ka Pravnicna Fundacija, vid-vo «Pravo», Kyiv.
- Moravchikova, M 2009, 'Gosudarstvo i cerkov' v Slovakkii' ['State and Church in Slovakia'], *Gosudarstva i religii v Evropejskom Sojuze (opyt gosudarstvenno-konfessional'nyh otnošenij)*, pod red. G. Robbersa, Institut Evropy RAN, TC Junesco, New York.
- Villem, ZhP 2006, 'Evropa ta religii. Stavki XXI stolittja' ['Europe and religion. Rates of the XXI century'], Duh i litera, K.
- Čikeš, R 2010, 'Vztahy štátu a cirkvi na Slovensku'. *Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi*. Bratislava.
- Čikes, R 2002, 'Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami', *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2001*, Bratislava.
- Jozefčiakova, S 2002, 'Svata stolica, zmluvny partner Slovenskej republiky', *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 2001*, Bratislava.
- Kaplan, K 1993, 'Stát a cirkev v Československu v letech 1948-1953', *Doplněk*, Brno.
- Kováč, D 1998, 'Dejiny Slovenska', *Lidové noviny*, Praha.
- Moravčíková, M & Cipár, M 2001, 'Cisárovi Cisárovo. Ekonomické zabezpečenie cirkvi a náboženských spoločností'. *Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi*, Bratislava.
- Moravčíková, M & Cipár, M 1998, 'Religiozita na Slovensku, Ročenka ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi', *Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi*, Bratislava.
- Pešek, J & Barnovský, M 2003, 'Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948-1953', *Pravda*, Bratislava.
- Smid, M 2000a, 'Priprava Základnej zmluvi medzi Slovenskou republikou a Svatou stolicou v roku 1999', *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi*, Bratislava.
- Smid M. 2000b, 'Základna zmluva medzi Slovenskou republikou a Svatou stolicou: koncepcia a komentár', Bratislava.
- Vasko V., 1990, 'Neumlcena kronika kalické cirkve v Československu po druhe svetove valce', Praha.
- 'Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami Slovenská republika 250/2002 Z.z.', *Pravda*.